

Pred 110 rokmi sa narodil Ján Gerči

Ľudový básnik a prozaik, autor divadelných hier **Ján Gerči** sa narodil pred 110 rokmi, 17. februára 1909 v *Békešskej Čabe*. Po skončení základnej školy pracoval ako robotník. Patrí k najplodnejším ľudovým autorom Slovákov v Maďarsku. Písať začal v roku 1931, spočiatku aj po maďarsky. Niet oblasti kultúrneho a osvetového života v *Békešskej Čabe*, do ktorej by v 30. a 40. rokoch 20. storočia nezasiahol svojimi nápadmi a tvorivou prácou. S jeho menom sa stretávame vo všetkých časopisoch, ktoré v okolí našej dolnozemskej slovenskej metropoly onoho času vychádzali. Vydal divadelnú hru v čabianskom nárečí *Vyslúžená žena* (1935) ktorú uviedli v rozhlase bratislavskí herci (1938) a vlastným nákladom samostatnú zbierku básní pod názvom *Zornička* (1939). Táto knižka obsahuje deväť tematických okruhov: národ, nábožnosť, život, roľníctvo,

príroda, zvieratá, ľubosť, práca a opilstvo. V rukopise zostali jeho ďalšie divadelné hry, filmová poviedka a román.

Medzivojnové obdobie v Maďarsku bolo veľmi nepriaznivé pre slovenských národných buditeľov a kultúrnych pracovníkov. Ako sa o tom neraz zmienila **Lubica Bartalská**, snáď najlepšia znalkyňa jeho diela, Ján Gerči, ako mnohí ďalší, začal písať po maďarsky. Ale zážitok z istej čabianskej rodiny, keď otec čítal svojim deťom z *Čabianskeho kalendára*, ho priviedol k myšlienke písať po slovensky. Keďže nebol zbehlý v spisovnej slovenčine, musel sa ako samouk veľa učiť. Prvou jeho básňou, ktorou upútal na seba pozornosť, bola *Kurdišova Muca*, ktorá vyšla v *Čabianskom kalendári*. Táto Gerčiho báseň a jeho prípad nám pripomína známeho slovenského spisovateľa *Martina Kukučína* a jeho po-

viedku *Ryšavá jalovica*. Ako je známe, toho času najvyhľadávanejším kalendárom bol ten, ktorý uverejnil Kukučínovu spomenutú poviedku.

Ján Gerči po svojom prvom literárnom úspechu *zbásnil ďalšie čabianske príbehy*, neskôršie sa zaoberal i sociálnymi témami a vyjadril svoju lásku k slovenskej materskej reči. Podobne ako jeho básne i veselohra *Vyslúžená žena* priniesla Gerčimu ďalšie uznanie a popularitu. Toto dielo je veľmi blízke čabianskym Slovákom nielen témou, ale predovšetkým jazykom – *je písané v čabianskom slovenskom nárečí*. Divadelnú hru predstavili na Čabe s ohromným úspechom, a to aj vďaka *Jánovi Sekerkovi*, ktorý ju opatril *hudobnými vložkami*, známymi čabianskymi slovenskými ľudovými piesňami. *Vyslúženú ženu* vysielal aj *Slovenský rozhlas* v Bratislave. Dej sa odohráva u gazdu Blišťoka na sálaši. Tam slúži už osem rokov *Marci*, ktorý potajomky ľúbi gazdovu dcéru *Marku*. Aj ona ho má rada. Lenže do dediny prídu kupci, ktorí pokojný život gazdovstva skomplikujú a všetko dopletú. Nakoniec, samozrejme, zvíťazí láska a poctivosť a mladí sa zoberú.

Ako je známe, Ján Gerči väčšiu časť svojho života, bezmála štyri desaťročia,

prežil v Békešskej Čabe. V rámci výmeny obyvateľstva medzi Maďarskom a Československom, následkom trpkých životných skúsenosti, spolu s mnohými čabianskymi rodinami si zvolil radšej novú vlasť, Slovensko. Desaťročia – až do svojej smrti 18. októbra 1984 – žil a pracoval v *Nových Zámkoch*, kde bol tiež známym činiteľom slovenského verejného života.

Ján Gerči mladší na čabianskej spomienkovej slávnosti v roku 2000 hovoril o svojom otcovi a o Čabe. Rodisko svojho otca navštívil po prvý raz, ale mesto z rozprávania svojich rodičov dobre pozná. Často spomínali Veľký evanjelický kostol, *Lutherovu ulicu*, rodisko otca *Viniče* a čabianske slovenské ľudové piesne. Ján Gerči mladší vyslovil radosť z toho, že Čabania opatrujú pamiatku otca a slovenské tradície. Na vyjadrenie svojej vďaky obdaril *Čabiansku organizáciu Slovákov* relikviami, okuliarmi svojho otca, svadobnou fotografiou svojich rodičov a prácou svojho syna o živote jeho starého otca. Spomienková slávnosť sa skončila historicky významným aktom, prítomní prvýkrát po druhej svetovej vojne verejne zaspievali *Čabiansku hymnu*, ktorej text napísal Ján Gerči a zhudobnil ju Ján Sekerka.

(-hl)

Životné mottá Jána Gerčiho:

Rečniť, spievať, ľúbiť, siať a kosiť vedieť treba.

Prácou v nádeji ísť zo dňa na deň žitie núti.

Hovoriť aj vlastnou materčinou srdce káže!

A to všetko, všetko opísať dobre padne.

Ján Gerči

Žijeme!

Rod svoj, vieru, materčinu
Nezmeňme za žiadnu inú.
Chráňme všetko čo je naše,
Aby aj potomkov zase
Mohli sme mať v plnej kráse.
Za toto každú hodinu
Žijeme!

Z písomnej pozostalosti Jána Gerčiho

O národno-kultúrnej práci čabianskych Slovákov v medzivojnovom období

Popri náboženských knihách jediným duševným pokrmom pre dolnozemsú Slovač bol *Čabiansky kalendár*, ktorý sme s veľkou obľubou čítavali už aj preto, že bol písaný jednoduchou zrozumiteľnou rečou. Nadovšetko preto, že sa v ňom písalo o *nás a našom živote*. Cestou Čabianskeho kalendára sa pestoval národný duch spolupatričnosti všetkých dolnozemských Slovákov, nielen v *Maďarsku*, ale aj v *Juhoslávii* a Slovákov na *Slovensku*. Bol jediným duševným spojivom slovenských rodín. Mnohé ročníky boli zodraté od častého čítania. Čabiansky kalendár vznikol v časoch veľmi ťažkých pre slovenskú národnostnú menšinu, keďže po *Trianone* vládol v okyptenom Maďarsku *silný iredentizmus*. Veľký prílev zo *Sedmohradska* vyhostených „*aňášov*“ (upchlíkov) vážne ohrozoval slovenské etnikum i v samotnej *Békešskej Čabe*. *Dr. Szeberényi* v snahe čeliť tejto národnostnej pohrome siahol po prostriedku, v ktorom videl akú-takú záchranu tamojších Slovákov. Povoľenie na vydávanie Čabianskeho kalendára musel v tom čase potvrdiť armádny veliteľ rumunských okupačných vojsk, pretože *Čaba až do definitívneho usporiadania štátnych hraníc v tých časoch patrila Rumunsku*. A tak uzrel svetlo sveta 1. ročník Čabianskeho kalendára roku 1920 v náklade 2500 vý-

tlačkov. I keď jeho prvé ročníky boli čo do obsahu skromnejšie, slovenské rodiny ho s radosťou privítali a v krátkom čase sa celý náklad rozpredal. Preto žiadali zvýšenie nákladu. Najoddanejším a najhorlivejším spolupracovníkom zakladateľa kalendára *Dr. Szeberényiho* bol jeho kaplán *Michal Francisci*, rodák zo *Slovenského Komlóša*, ktorý začiatkom svojho pôsobenia na Čabe (asi od roku 1930) zostavoval kalendárny materiál spolu s korektorom *Jurajom Baukom*. *L. Szeberényi* vidiac veľký záujem o Čabiansky kalendár povzbudzoval učiteľov a iných známych učených ľudí, aby prispievali do kalendára. Avšak najviac priestoru poskytoval príspevkom ľudových básnikov a spisovateľov. Slovenský ľud s obľubou čítal práce všetkých nás, ľudových autorov, pretože boli pre nich zrozumiteľné a vychádzali z ich života. Čabiansky kalendár sa proste stal *celoročnou kronikou slovenskej domácnosti*.

Už prvé zverejnené práce v Čabianskom kalendári nás viedli k tomu, aby sme sa my, autori týchto básničiek a próz, osobne spoznávali a zblížovali. Na osobné stretnutia bola najvhodnejšia predajňa kníhkupectva *Tranoscius*, ktorého vedúcim bol neochvejný slovenský pracovník a znalec slovenského pravopisu *Juraj Bauko*. Kníhkupectvo bolo filiálnou predajňou kníhkupectva *Tranoscius* v *Lip-*

tovskom Mikuláši. Legálne mohlo byť zásobené predovšetkým náboženskými knihami a divadelnými hrami autorov, ktorých maďarské ministerstvo kultúry viedlo v evidencii a dalo súhlas na ich dovážanie. Avšak pravdou bolo, že aj pri takomto striehnutí na import kultúry, zásluhou nebojácnych Slovákov v Maďarsku i zo Slovenska, prepašovali sa knihy aj s nenáboženským obsahom. V obchodíku Juraja Bauka na *Lutherovej ulici číslo 4* sa schádzali národní činitelia bývajúci na vidieku, prispievatelia Čabianskeho kalendára a ľudoví básnici a spisovatelia. S obľubou sme sa tu stretávali, debatovali a navzájom sa posmeľovali v tvorbe. Keďže kníhkupectvo pána Bauka bolo tesné a vzhľadom na rôznych špicľov i riskantné, stretávali sme sa v roku 1940 v mojom byte. Čítali sme si tu svoju vlastnú tvorbu, posudzovali sme a nakoniec za sprievodu nášho majstra hudby *Jána Sekerku* sme si aj od srdca zaspievali. Boli to najkrajšie chvíle v mojom živote. Po takomto stretnutí sme sa rozišli s novším elánom *písať pre náš slovenský ľud*. Spoločná reč nás zblížila natoľko, že sme opätovne túžili po stretnutí, či to bolo v *Slovenskom Komlóši*, kde bývali báťa *Ondrej Beňo*, *bratia Kulíkovci* či *rodina Môtovských*. S podobnými pocitmi sme chodili k *Štefanovi Hudákovi* do Pitvaroša, *Adamovi Betkovi* do Ambrózky, *Ondrejovi Schlegerovi* do Slovenského Bánhedeša, *bratom Korbelovcom*, *Jánovi Kašníkovi* a *Štefano-*

vi Nemčekovi na Sarvaš. Na juhovýchod od Čaby bol zase *Berínčok*, kde nás očakávali bratské náručia *Michala Borguľu*, *Juraja Veľkého* a *Jána Babinského*. Stretávali sme sa aj s *Ondrejom Bartolomejom* v Nadlaku. Okrem osobných návštev sme boli v stálom písomnom styku.

Veľký vplyv na rozvoj našej tvorby mal už spomínaný *Dr. Ludovít Szeberényi*, ktorý konkrétne mňa i hmotne podporoval. V zimnom období ma pridelili do kníhkupectva na výpomoc a tu som mal možnosť dostať sa ku knihám. Ďalší, ktorý na mňa vplýval poučeniami a radami, bol spomínaný *Juraj Bauko*. Pri ňom som sa priúčal pravopisu. K písaniu textov k melódiám, ktoré som zložil, ma inšpiroval *Ján Sekerka*. Pomáhal mi aj *Ondrej Kerepecký*, ktorý nám zaobstarával slovenské knihy, pretože istý čas pracoval v kníhkupectve. Najbližším a najdôvernejším spolupracovníkom pri spoločnej tvorbe mi bol *Ján Sekerka*. On mi pomohol pripraviť pre tlač divadelnú hru *Vyslúžená žena*, zaobstaral povolenie zahrať ju na Čabe, zohnal ako režisér *povolenie na vylepovanie plagátov*. *Ján Sekerka* zanesol moju divadelnú hru aj *do bratislavského rozhlasu*, kde ju uviedli s bratislavskými hercami dňa 26. júna 1938. Spolu s *Jánom Sekerkom* sme skomponovali prvé čabianske slovenské tango „*Zaved' lodičku ku brehu*“ a čabiansku hymnu „*Čaba naša krásna*“.

Ján Gerčí